

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

LEGAL BASIS AND FEATURES OF APPEALING DECISIONS, ACTIONS OR SECURITIES OF THE MINISTRY OF JUSTICE OF UKRAINE ON THE PROVISION OF ADMINISTRATIVE SERVICES

Мілевський А.П., здобувач кафедри адміністративного,
фінансового та банківського права

Міжрегіональна академія управління персоналом

Стаття присвячена розгляду змісту оскарження рішень, дій чи бездіяльності Міністерства юстиції України щодо надання адміністративних послуг. Встановлено, що оскаржити рішення, дії чи бездіяльність органів Міністерства юстиції України можна двома шляхами: в адміністративному порядку; в судовому порядку, а саме в порядку адміністративного судочинства. В результаті адміністративного оскарження дій, рішень чи бездіяльності суб'єктів публічної адміністрації, в тому числі органів Мін'юсту з надання адміністративних послуг, може бути прийнято одне з управлінських рішень, пов'язаних із: задоволенням вимог, пред'явлених у скарзі; задоволенням вимог частково; визнанням рішень, дій або бездіяльності посадових осіб органів публічної адміністрації правомірними; відмовою в задоволенні скарги.

Згідно з законодавчими актами, зокрема ст. 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», встановлено, що рішення, дії або бездіяльність Міністерства юстиції України та його територіальних органів можуть бути оскаржені до суду. Судова форма оскарження рішень, дій або бездіяльності Міністерства юстиції України та його територіальних органів здійснюється в порядку адміністративного судочинства та регламентована Кодексом про адміністративне судочинство України.

Ключові слова: послуга, адміністративна послуга, адміністративні послуги, що надаються підрозділами Міністерства юстиції України, оскарження рішень, дій чи бездіяльності.

Статья посвящена рассмотрению содержания обжалования решений, действий или бездействия Министерства юстиции Украины относительно предоставления административных услуг. Установлено, что обжаловать решения, действия или бездействия органов Министерства юстиции Украины возможно двумя путями: в административном порядке; в судебном порядке, а именно в порядке административного судопроизводства. В результате административного обжалования действий, решений или бездействия субъектов публичной администрации, в том числе органов Минюста по предоставлению административных услуг, может быть принято одно из управленческих решений, связанных с: удовлетворением требований, предъявленных в жалобе; удовлетворением требований частично; признанием решений, действий или бездействия должностных лиц органов публичной администрации правомерными; отказом в удовлетворении жалобы.

Согласно законодательным актам, в частности ст. 34 Закона Украины «О государственной регистрации юридических лиц, физических лиц – предпринимателей и общественных формирований», установлено, что решение, действия или бездействие Министерства юстиции Украины и его территориальных органов могут быть обжалованы в суде. Судебная форма обжалования решений, действий или бездействия Министерства юстиции Украины и его территориальных органов осуществляется в порядке административного судопроизводства и регламентирована Кодексом об административном судопроизводстве Украины.

Ключевые слова: услуга, административная услуга, административные услуги, предоставляемые подразделениями Министерства юстиции Украины, обжалование решений, действий или бездействия.

The scientific article is devoted to consideration of the content of appeals against decisions, actions or inactivity of the Ministry of Justice of Ukraine regarding the provision of administrative services. It has been established that appeals against the decision, action or inaction of the bodies of the Ministry of Justice of Ukraine can be carried out in two ways: administratively; in court, namely in the procedure of administrative legal proceedings. As a result of administrative appeals against actions, decisions or inactivity of public administration entities, including the Ministry of Justice, administrative services may be subject to one of the administrative decisions related to: satisfaction of claims filed in a complaint; satisfaction of requirements in part; recognition of decisions, actions or inactivity of officials of public administration bodies lawful; refusal to satisfy the complaint.

According to the legislative acts, in particular, Article 34 of the Law of Ukraine "On the State Registration of Legal Entities, Individuals – Entrepreneurs and Public Formations", the decisions, actions or omissions of the Ministry of Justice of Ukraine and its territorial bodies can be appealed to the court. The judicial form of appeal against decisions, actions or inactivity of the Ministry of Justice of Ukraine and its territorial bodies is carried out in the procedure of administrative legal proceedings and regulated by the Code of Administrative Justice of Ukraine.

Key words: service, administrative service, administrative services provided by units of the Ministry of Justice of Ukraine, appeals against decisions, actions or inactivity.

Однією з гарантій забезпечення законності адміністративних послуг в Україні є можливість оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів публічної адміністрації з надання публічних послуг.

Під оскарженням рішень, дій чи бездіяльності органів публічної адміністрації з надання адміністративних послуг слід розуміти нормативно врегульований порядок вчинення процесуальних дій, що забезпечують законний і об'єктивний розгляд справ у адміністративному та/або судовому порядку щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб з приводу розгляду заяви фізичної або юридичної особи про видачу

адміністративного акта (рішення, постанова або ухвала на отримання дозволу, ліцензії, реєстрації, посвідчення, сертифікату тощо) [1, с. 208].

Адміністративний порядок оскарження базується на положенні ст. 40 Конституції України, згідно з яким усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк [2], та Законі України «Про звернення громадян», згідно зі ст. 1 якого громадяни України мають право звернутися до органів державної

влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення [3].

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів публічної адміністрації (у тому числі і органів Мін'юсту) з надання адміністративних послуг в адміністративному порядку дозволяє громадянам та іншим суб'єктам адміністративних відносин захистити своє порушене право без звернення до адміністративного суду, що дає змогу зекономити час споживачів послуг, уникнути зайвих витрат, пов'язаних із судовим розглядом адміністративної справи (судовий збір, платні юридичні послуги, час, витрачений на участь у судових засіданнях, що може бути пов'язане з необхідністю вимушеної втрати щоденного заробітку тощо) [4].

Так, відповідно до п. 83¹⁰ Положення про Міністерство юстиції України Мін'юст розглядає відповідно до закону скарги на рішення, дії або бездіяльність державних реєстраторів, суб'єктів державної реєстрації прав, територіальних органів Мін'юсту та приймає обов'язкові до виконання рішення [5].

Крім того, відповідно до п. 4.69. Положення про Головні територіальні управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі Головне територіальне управління юстиції розглядає відповідно до закону скарги на рішення, дії або бездіяльність державних реєстраторів, суб'єктів державної реєстрації прав та приймає обов'язкові до виконання рішення [6].

Порядок розгляду адміністративних скарг регламентовано ст. 16 Закону України «Про звернення громадян» [3], при цьому під скаргою розуміється право людини звернутися у порядку підлеглих до вищого органу чи посадової особи з проханням розглянути на предмет правомірності дій чи рішень суб'єктів (органів) публічної адміністрації. Так, наприклад, рішення / дії / бездіяльність, що стосуються надання адміністративних послуг у сфері державної реєстрації актів цивільного стану (ДРАЦС), посадових осіб районних у місті / районних відділів ДРАЦС, можуть бути оскаржені до керівника даного відділу або в відділі ДРАЦС Управління ДРАЦС Головного територіального управління юстиції відповідної області. Рішення ж останнього з даного питання може бути оскаржено безпосередньо до Мін'юсту.

Законом України «Про звернення громадян» встановлюється можливий термін для подання адміністративної скарги, в тому числі й у сфері надання адміністративних послуг, – один місяць з моменту, коли людина дізналася про управлінське рішення [3]. Згідно з ч. 4 ст. 16 даного закону громадянин може подати скаргу особисто або через уповноважену на це іншу особу. Скарга в інтересах неповнолітніх і недієздатних осіб подається їхніми законними представниками. До скарги додаються наявні у громадянина рішення або копії рішень, які приймалися за його зверненням раніше, а також інші документи, необхідні для розгляду скарги, які після її розгляду повертаються громадянину [3].

Відповідно до ст. 20 Закону України «Про звернення громадян» звернення розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, – невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання. Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації або його заступник встановлюють необхідний термін для його розгляду, про що

повідомляється особі, яка подала звернення. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів.

Особливості розгляду скарг громадян на рішення, дії або бездіяльність державних реєстраторів речових прав на нерухоме майно, державного реєстратора визначаються Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [7]. Та перш ніж переходити до порядку оскарження, закріпленого даним законом, варто зазначити, що згідно з п. 14. ч. 1. ст. 1 Закону Мін'юст та територіальні органи Мін'юсту є суб'єктами державної реєстрації, а саме:

- Міністерство юстиції України – у разі державної реєстрації політичних партій, всеукраїнських професійних спілок, їх об'єднань, всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців; відокремлених підрозділів іноземних неурядових організацій, представництв, філій іноземних благодійних організацій, постійно діючих третейських судів, засновниками яких є всеукраїнські громадські організації, всеукраїнських творчих спілок, символіки громадських формувань;

- територіальні органи Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі – у разі державної реєстрації первинних, місцевих, обласних, регіональних та республіканських професійних спілок, їх організацій та об'єднань, структурних утворень політичних партій, регіональних (місцевих) творчих спілок, територіальних осередків всеукраїнських творчих спілок, місцевих, обласних, республіканських, Автономної Республіки Крим, Київської та Севастопольської міських організацій роботодавців та їх об'єднань, постійно діючих третейських судів, громадських об'єднань, їх відокремлених підрозділів, громадських об'єднань, що не мають статусу юридичної особи, підтвердження всеукраїнського статусу громадського об'єднання.

Так, згідно із ст. 34 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації можуть бути оскаржені до Міністерства юстиції України та його територіальних органів або до суду. При цьому Міністерство юстиції України розглядає скарги:

- на проведені державним реєстратором реєстраційні дії (крім випадків, якщо такі реєстраційні дії проведено на підставі судового рішення);
- на рішення, дії або бездіяльність територіальних органів Міністерства юстиції України.

Свою чергою територіальний орган Міністерства юстиції України розглядає скарги: а) на рішення (крім рішення, згідно з яким проведено реєстраційну дію), дії або бездіяльність державного реєстратора; б) на дії або бездіяльність суб'єктів державної реєстрації.

Територіальний орган Міністерства юстиції України розглядає скарги стосовно державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, які здійснюють свою діяльність у межах території, на якій діє відповідний територіальний орган.

Рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації можуть бути оскаржені до Міністерства юстиції України та його територіальних органів протягом 60 календарних днів з дня прийняття рішення, що оскаржується, або з дня, коли особа дізналася чи могла дізнатися про порушення її прав відповідною дією чи бездіяльністю.

Рішення, дії або бездіяльність територіальних органів Міністерства юстиції України можуть бути оскаржені до Міністерства юстиції України протягом 15 календарних днів з дня прийняття рішення, що оскаржується, або з дня, коли особа дізналася чи могла дізнатися про порушення її прав відповідною дією чи бездіяльністю.

У разі якщо розгляд та вирішення скарги потребують перевірки діяльності державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації, а також залучення скаржника чи інших осіб, Міністерство юстиції України та його територіальні органи можуть встановити інші строки розгляду та вирішення скарги, повідомивши про це скаржника. При цьому загальний строк розгляду та вирішення скарги не може перевищувати 45 календарних днів.

Скарга на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації або територіального органу Міністерства юстиції України подається особою, яка вважає, що її права порушено, у письмовій формі та має містити:

- повне найменування (ім'я) скаржника, його місце проживання чи перебування (для фізичних осіб) або місцезнаходження (для юридичних осіб), а також найменування (ім'я) представника скаржника, якщо скарга подається представником;

- зміст оскаржуваного рішення, дій чи бездіяльності та норми законодавства, що були порушені, на думку скаржника;

- викладення обставин, якими скаржник обґрунтовує свої вимоги;

- 3⁻¹) відомості про наявність чи відсутність судового спору з порушеного у скаргі питання, що може мати наслідком скасування оскаржуваного рішення, повідомлення або реєстраційної дії державного реєстратора та/або внесення відомостей до Єдиного державного реєстру;

- підпис скаржника або його представника із зазначенням дати складення скарги.

До скарги додаються засвідчені в установленому порядку копії документів, що підтверджують факт порушення прав скаржника (за наявності), а також, якщо скарга подається представником скаржника, – довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження такого представника, або копія такого документа, засвідчена в установленому порядку.

Якщо скарга на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації подається представником скаржника, до такої скарги додається довіреність чи інший документ, що підтверджує його повноваження, або його копія, засвідчена в установленому порядку [7].

За результатами розгляду скарги, Міністерство юстиції України та його територіальні органи приймають мотивоване рішення про:

- 1) відмову в задоволенні скарги;

- 2) задоволення (повне чи часткове) скарги шляхом прийняття рішення про: а) скасування реєстраційної дії, скасування рішення територіального органу Міністерства юстиції України, прийнятого за результатом розгляду скарги, – у разі оскарження реєстраційної дії, рішення територіального органу Міністерства юстиції; б) проведення державної реєстрації – у разі оскарження відмови у державній реєстрації; в) виправлення технічної помилки, допущеної державним реєстратором; г) тимчасове блокування доступу державного реєстратора до Єдиного державного реєстру; г) анулювання доступу державного реєстратора до Єдиного державного реєстру; д) скасування акредитації суб'єкта державної реєстрації; е) притягнення до дисциплінарної відповідальності посадової особи територіального органу Міністерства юстиції України; є) направлення до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції України подання щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Рішення, передбачені підпунктами «а», «г», «д» і «е», приймаються винятково Міністерством юстиції України.

За результатами розгляду скарги, Міністерство юстиції України та його територіальні органи можуть прийняти мотивоване рішення, в якому передбачити шляхи для задоволення скарги [7].

Рішення, прийняте за результатами розгляду скарги, надсилається скаржнику протягом трьох робочих днів з дня його прийняття.

Міністерство юстиції України та його територіальні органи відмовляють у задоволенні скарги, якщо: 1) скарга оформлена без дотримання вимог, визначених Законом; 2) на момент прийняття рішення про задоволення скарги шляхом скасування реєстраційної дії щодо державної реєстрації новоствореної юридичної особи, іншої організації, державної реєстрації фізичної особи підприємцем, припинення юридичної особи, іншої організації, припинення підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця або шляхом проведення реєстраційної дії в Єдиному державному реєстрі проведено наступну реєстраційну дію щодо відповідної особи; 3) у разі наявності інформації про судові рішення або ухвалу про відмову позивача від позову з такого самого предмета спору, про визнання позову відповідачем або затвердження мирової угоди сторін; 4) у разі наявності інформації про судове провадження у зв'язку із спором між тими самими сторонами, з такого самого предмета і тієї самої підстави; 5) є рішення цього органу з такого самого питання; 6) в органі ведеться розгляд скарги з такого самого питання від цього самого скаржника; 7) скарга подана особою, яка не має на це повноважень; 8) закінчився встановлений законом строк подачі скарги; 9) розгляд питань, порушених у скаргі, не належить до компетенції органу; 10) державним реєстратором, територіальним органом Міністерства юстиції України прийнято таке рішення відповідно до законодавства [7].

Крім того, КМУ постановою від 25 грудня 2015 р. № 1128 затверджено Порядок розгляду скарг у сфері державної реєстрації, який визначає процедуру розгляду відповідно до Законів України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації, територіального органу Мін'юсту (далі – суб'єкт оскарження), що здійснюється Мін'юстом та його територіальними органами (далі – суб'єкт розгляду скарги) [8].

Так, Для забезпечення розгляду скарг суб'єктом розгляду скарги утворюються постійно діючі комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації (далі – комісія), положення та склад яких затверджуються Мін'юстом або відповідним територіальним органом.

Під час розгляду скарги по суті комісія встановлює наявність чи відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення скаржника, зазначені у скаргі, та інші обставини, які мають значення для об'єктивного розгляду скарги, у тому числі шляхом перевірки відомостей, що містяться в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно чи Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (далі – реєстри), та у разі необхідності витребування документів, пояснень тощо у суб'єкта оскарження, і вирішує:

- 1) чи мало місце прийняття оскаржуваного рішення суб'єктом оскарження, чи мала місце оскаржувана дія або бездіяльність суб'єкта оскарження;

- 2) чи було оскаржуване рішення прийнято суб'єктом оскарження на законних підставах, чи здійснювалася дія або вчинялася бездіяльність суб'єктом оскарження на законних підставах;

- 3) чи належить задовольнити кожну з вимог скаржника або відмовити в їх задоволенні;

- 4) чи можливо поновити порушені права або законні інтереси скаржника іншим способом, ніж визначено ним у своїй скаргі (зокрема, внесення шляхом виправлення технічних помилок у записках реєстрів взамін скасування рішення державного реєстратора);

- 5) які рішення підлягають скасуванню або які дії, що впливають з факту скасування рішення або з факту

визнання оскаржуваних дій або бездіяльності, підлягають вчиненню [8].

Під час розгляду скарги по суті обов'язково запрошується скаржник та/або його представник (за умови, якщо ним зазначено про це у скарзі), суб'єкт оскарження та інші заінтересовані особи, зазначені у скарзі або встановлені відповідно до відомостей реєстрів. Неприбуття таких осіб, яким було належним чином повідомлено про розгляд скарги, а також неотримання такими особами повідомлень про час та місце розгляду скарги з причин, що не залежать від суб'єкта розгляду скарги, не перешкоджає її розгляду [8].

За результатами розгляду скарги суб'єкт розгляду скарги на підставі висновків комісії приймає мотивоване рішення про задоволення скарги або про відмову в її задоволенні з підстав, передбачених Законами, у формі наказу.

Копії рішення, прийнятого за результатом розгляду скарги, засвідчені в установленому законодавством порядку, надсилаються скаржнику, суб'єкту оскарження, а також заінтересованим особам, які брали участь у розгляді скарги по суті, протягом трьох робочих днів з дня його прийняття [8].

Таким чином, в результаті адміністративного оскарження дій, рішень чи бездіяльності суб'єктів публічної адміністрації, в тому числі органів Мін'юсту, з надання адміністративних послуг може бути прийнято одне з управлінських рішень, пов'язаних із: задоволенням вимог, пред'явлених у скарзі; задоволенням вимог частково; визнанням рішень, дій або бездіяльності посадових осіб органів публічної адміністрації правомірними; відмовою в задоволенні скарги [1, с. 214].

Однак скарга на дії чи рішення органу публічної адміністрації, подана в адміністративному порядку,

не позбавляє громадянина права звернутися до суду відповідно до чинного законодавства, а в разі відсутності такого органу або незгоди громадянина з прийнятим за скаргою рішенням – безпосередньо до суду (Ст. 16 Закону України «Про звернення громадян») [3]. Дана норма базується на ст. 55 Конституції України, відповідно до якої *кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб* [2].

Так, ч. 10 ст. 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» встановлено, що рішення, дії або бездіяльність Міністерства юстиції України та його територіальних органів можуть бути оскаржені до суду.

Так, судова форма оскарження рішень, дій або бездіяльності Міністерства юстиції України та його територіальних органів здійснюється в порядку адміністративного судочинства та регламентована Кодексом про адміністративне судочинство України (далі – КАС України) [9].

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 19 КАС України юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема: спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності, крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження.

Отже, оскаржити рішення, дії чи бездіяльність органів публічної адміністрації, у тому числі і органів Міністерства юстиції України, можна двома шляхами: в адміністративному порядку; в судовому порядку, а саме в порядку адміністративного судочинства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лєгеза Є.О. Теорія публічних послуг: адміністративно-правова складова : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. 452 с.
2. Конституція України : Закон України №254к/96-ВР від 28.06.1996р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 10.05.2019 р.)
3. Про звернення громадян : Закон України №393/96-ВР від 02.10.1996р. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 10.05.2019 р.)
4. Голосніченко І.П. Правовий інститут адміністративного оскарження в регулюванні діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2012, № 2, С. 121–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2012_2_24. (дата звернення: 10.05.2019 р.)
5. Положення про Міністерство юстиції України, затверджене КМУ від 2 липня 2014 р. № 228. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>. (дата звернення: 10.05.2019 р.)
6. Положення про Головні територіальні управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі, затверджений наказом Мін'юсту від 23.06.2011 №1707/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11> (дата звернення: 10.05.2019 р.)
7. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#n83> (дата звернення: 10.05.2019 р.)
8. Порядок розгляду скарг у сфері державної реєстрації, затверджений постановою від 25 грудня 2015 р. № 1128. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 10.05.2019 р.)
9. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. (дата звернення: 10.05.2019 р.)